

HET VERHAAL VAN DE GERAARDSBERGSE OOSTFRONTSTRIJDERS (1941-1945) DEEL 2: BRIGADE/DIVISIE LANGEMARCK

Marc VAN TRIMPONT

In het brede spectrum van de collaboratieruimte nemen de oostfronters een heel aparte plaats in. Het waren vrijwilligers die, in de jaren 1941-1945, in het kader van de Waffen-SS en, bij uitbreiding, het NSKK en andere geüniformeerde organisaties, samen met of aan de zijde van de Wehrmacht, dit was het Duitse reguliere leger, streden aan het zogeheten oostfront, voornamelijk in de Sovjet-Unie. Op zijn minst een 40-tal Geraardsbergenaars was erbij betrokken.¹ In Deel 1 van deze bijdrage maakten we kennis met het Vlaams Legioen. We volgden de vuurdoop van dit korps, wat later gevolgd door de slag bij Krasny-Bor (Leningrad) waar, voor het eerst, Geraardsbergenaars sneuvelden of vermist werden. In Deel 2 zien we hoe het Vlaams Legioen als dusdanig werd opgedoekt, opgewaardeerd tot een brigade (mei 1943) en later tot een divisie (september 1944), Langemarck genaamd. We volgen het verloop van de gebeurtenissen met onder meer de veldslagen bij Zjytomir, Jampol en Narwa. Opnieuw lieten Geraardsbergenaars het leven. En vanzelfsprekend komen we ook nog te weten hoe het verliep met de Geraardsbergse oostfrontstrijders die de apocalyps overleefd hebben.

Tot eind 1942 was het de Duitsers gelukt het initiatief in de krijgsvorrichtingen in handen te houden. Met andere woorden ze bleven in het offensief, een paar terugtochtoperaties in de winter 1941-1942 niet te na gesproken. Het debacle in Stalingrad (1 februari 1943) luidde de kentering in. Zo ook in zuidelijk Rusland en in Oekraïne waar het Duitse leger de aftocht blies en niet opgewassen bleek tegen de kolossale overmacht van het Rode Leger, zowel aan manschappen als aan materieel.

De 'Langemarck'²

Op 14 april 1943 werd het Vlaams Legioen - wat er van restte - naar het trainingskamp Debica teruggestuurd om te worden omgevormd tot een brigade, de *SS-Freiwilligen-Sturmbrigade Langemarck*.

De naam *Langemarck* werd verleend door Hitler zelf - hij was oudstrijder 1914-1918 - en verwijst naar het West-Vlaamse dorp Langemarck nabij Ieper. Dààr, aan het IJzerfront in wording, kreeg de naam Langemarck een

legendarische connotatie. Volgens de overlevering liepen op 10 en 11 november 1914 enkele honderden Duitse studenten, al zingend en met het blanke wapen in de hand, storm tegen de vijand. Ze werden weggemaaid door Brits mitrailleurvuur. Sindsdien staat de naam Langemar(c)k in de Duitse militaire traditie symbool voor jeugd en hel-

dendom. *Reichsführer-SS* Heinrich Himmler benadrukte in dit verband "Der *Nahme 'Langemarck'* möge die Männer dieser Standarte als Germanen erinnern, dass in Langemarck in Flandern die Deutsche Jugend im Jahre 1914 Ihr erstes grosses Blutopfer für die Gesamtnation brachte. Die deutschen und flämischen SS-Männer mögen für alle Zeiten bestrebt sein, sich des *Nahmens 'Langemarck'* würdig zu erweisen". [Vert.: "Moge de naam 'Langemarck' de mannen van deze eenheid als Germanen eraan herinneren dat in Langemarck, in Vlaanderen, de Duitse jeugd in 1914 haar eerste groot bloedoffer bracht voor de hele natie. Mogen de Duitse en Vlaamse SS'ers zich terdege inspannen om steeds de naam 'Langemarck' waardig te zijn"]. De naamkeuze Langemarck voor de opvolger van het Vlaams Legioen was meer dan een nieuw uithangbord. Behalve de naamwijziging was er ook een schaalvergroting tot een brigade, 2 bataljons groot met, naast de stafcompagnie en 4 compagnieën infanterie ook nog veldartillerie, pantserafweer, stormkanonnen,

1. De lijst van publicaties door *Gerardimontium* over of in verband met de 2de Wereldoorlog vindt de lezer op onze webstek en in ons vorig nummer op blz. 3 van de Binnenkrant..

2. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront*, deel 2.

lichte en zware luchtafweer. Maar wat meer is, het werd een zogeheten *Sturmbrigade* [stormbrigade], een opwaardering die als een springplank gold naar het niveau van divisie. Een *Sturmbrigade* was een gemotoriseerde en zeer flexibele eenheid die zelfstandig en buiten het vast verband van een divisie opereerde en even slagvaardig en snel kon zijn als een verkenningsafdeling wat het mogelijk maakte doortastend in te grijpen. Dergelijke losstaande eenheden konden aan grotere formaties toegevoegd worden volgens de noodwendigheden en bliksemsnel optreden indien nodig. De Brigade Langemarck kreeg het nummer 6 in de lijst van deze bijzondere eenheden en in Oekraïne werd ze ingezet ter ondersteuning van de *SS-Panzer-Division Das Reich*. De getalsterkte kon worden opgedreven vooreerst door de aankomst van een contingent van 300 man uit Gent en vervolgens door de komst van soldaten die net hun opleiding achter de rug hadden. Bovendien arriveerden dag na dag nieuwe groepjes Vlamingen in Debica. Ze kwamen uit andere Waffen-SS divisies, hoofdzakelijk uit de *SS-Panzer-Division 'Das Reich'* en de *SS-Panzer-Division 'Wiking'*, zodat het aantal manschappen verdubbelde vergeleken met de getalsterkte van het voormalige Legioen. Ook waren er voor het eerst pas gepromoveerde Vlaamse officieren beschikbaar. Met 14 waren ze die het luitenantbrevet hadden behaald na een opleiding in de *Junkerschule*³ van Bad-Tölz. Dit alles leverde vast en zeker stof voor een positieve noot. Maar de nieuwe gevechtseenheid werd geschoeid op een zuiver Waffen-SS-leest en dat zorgde voor zand in het raderwerk. In tegenstel-

ling tot het Waals Legioen dat bijvoorbeeld de Belgische driekleur als insigne behield, verloor het Vlaams Legioen zijn identiteit inclusief de eigen kentekens. Het insigne met de Vlaamse leeuw evenals de vermelding "Legioen Vlaanderen" werd vervangen door de Duitse kentekens Sonnenrad en SS-runen. Na verloop van tijd werd evenwel gedoogd een schild met zwarte leeuw op geel veld te dragen onder de SS-arend op de linkerbovenarm. Maar ook bleven de gevolgen niet uit voor de af te leggen eed van trouw. Meer bepaald werd de in deel 1 van deze bijdrage uiteengezette speciale eedformule eigen aan het Vlaams Legioen, naar de prullenmand verwezen. Sommigen weigerden de zuiver Waffen-SS-eeed af te leggen. Onder deze eedweigeraars Geraardsbergenaar **Hubert Borremans**. Zij kregen de stempel 'P.U.' in hun *Soldbuch* [soldijboekje] wat stond voor 'politisch unfähig und

Jacques Van den Bossche

unzuverlässig' [uit politiek oogpunt, onrijp en onbetrouwbaar']. Wie dergelijk merkteken kreeg, werd stevast bedacht met de gevaarlijkste opdrachten aan het front zoals deze van *Fussmelder*, een koerier-te-voet die berichten overbracht naar en in de voorste gevechtslinies. De eigenlijke opstelling van de Langemarck kwam pas eind mei 1943 op gang en wel in Milowitz (Milovice), een reusachtig oefenkamp ten westen van Praag.

Enige maanden later, op 4 september 1943, verloor Geraardsbergenaar **Jacques Van den Bossche** (° Gent, 13 december 1924) het leven in Ogulzy, nabij Kiev. Hij werd getroffen door een verdwaalde kogel. Van pech gesproken, want toevallig die dag was het eigenlijk zeer rustig gebleven en werden er nauwelijks een paar schoten gelost⁴. Jacques was de zoon van Jef Van den Bossche wiens café, gelegen op het Geraardsbergse marktplein, op 10 juli 1945 het doelwit werd van een bomaanslag⁵. Volgens het bidprentje van de gesneuvelde, werd op 2 december 1943, om 8 uur, in de hoofdkerk een namis gezongen.

*Zjytomyr en Jampol waar leven en dood hand in hand gingen...*⁶

Op 25 december 1943 werd in Milowitz het "joelfeest" [Kerstmis] met volle teugen gevierd. Op tweede Kerst, in de voormiddag kwam voor de *Langemarck* het bevel om zonder verwijl naar het front te vertrekken. Maar waarheen eigenlijk? Alleen de brigadestaf wist er op dat moment meer van: naar Oekraïne. In deze Sovjet-deelstaat waren de Duitsers in juli 1941 als bevrijders onthaald,

3. *Junkerschule* = jonkersschool = officiersschool. In de officierscholen golden speciale benamingen voor de dienstrangen. Zij werden bijvoorbeeld aspirant, vaandrig enz. genoemd maar bij de Waffen-SS werd dat jonker of jonkheer, adelborst enz.
4. Privéarchief H. De Weerd, *De kleine schriftjes en brieven van Fernand De Weerd*: brief de dato 10 augustus 1947 aan zijn gewezen leraar, priester René Daem.
5. M. VAN TRIMPONT, *In de nasleep van de 2de Wereldoorlog. Bomaanslagen in Geraardsbergen (mei-december 1945)*, in *Gerardimontium*, 2014, nr. 253, p. 9.
6. Bronnen voor deze paragraaf: A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront*, op. cit., deel 2, p. 43-103. - *Berkenkruis*, jg. XXX, 1983, nr. 3, p. 14; jg. XXXI, 1984, nr. 2, p. 1, 3. - J. TRIGG, *Oostfronters...*, op. cit., p. 162, 163. - *Huldeboek 2, 50 jaar Sint-Maartensfonds, 1951-2001*, Antwerpen, 2001, p. 107, 109, 145, 146. - A. DE BRUYNE, *De kwade jaren*, Antwerpen, 1971, p. 80, 92, 93. - Privéarchief R. Borremans - Privéarchief H. De Weerd.

Duitse soldaat regelt het verkeer rechtover een kruidenierszaak in Zjytomyr. Deze foto werd hoogstwaarschijnlijk genomen in het begin van de Duitse bezetting van deze stad. (Bron: robswebstek.com/2012/06/willkommen-in-nazi-occupied-zhytomyr. Geraadpleegd in oktober 2014). Zjytomyr was (is?) de hoofdstad van de gelijknamige oblast [district, provincie], gelegen in het noordwestelijk deel van Oekraïne. In 2005 telde ze 278.000 inwoners. Van juli 1941 tot december 1943 was ze bezet door de Duitsers. Net voor de oorlog, in 1939, leefden er in de oblast Zjytomyr ongeveer 265.000 Joden. Het was in de stad Zjytomyr dat Frierich Jeckeln (*1895), de chef van een der belangrijkste concentraties 'Einsatzgruppen' zijn hoofdkwartier had. De Einsatzgruppen volgden de zegevierende legerkorpsen en installeerden zich in de veroverde gebieden. Onmiddellijk na de Duitse invasie in juni 1941 werd deze gewezen generaal van de Waffen-SS door Reichsführer-SS Heinrich Himmler benoemd tot "HSSPF Rüsland Süd" [Höherer SS- und Polizeiführer] of hoofd van de politie van de Allgemeine SS in zuidelijk Rusland. Zijn voornaamste taak bestond erin de massa-executies van Joden door de Einsatzgruppen in de hem toegewezen landstreek te organiseren en te leiden. Hierbij heeft hij kunnen rekenen op toch wel grootschalige hulp van Oekraïners. Voor de door hem gepleegde oorlogsmisdaden werd hij na de oorlog veroordeeld tot de galg en in februari 1946 werd hij opgehangen.

de Oekraïners hadden veel te lijden gehad van de deportaties en de uit-hongeringspolitiek door het regime van Stalin. Maar na 2 jaar Duitse bezetting, gekenmerkt door misprijzen voor de "Ostische Untermenschen" en de wreedaardige praktijken van de Allgemeine SS, was deze sympathie omgeslagen in vijandschap en haat in die mate dat er zelfs een regelrechte guerilla was ontstaan. Niet te verbazen dat het daar wemelde van partizanen van diverse pluimage:

"Although the East Ukraine had been relatively free from partisan activity, the West Ukraine with its woods and forests and its mixed Polish Ukrainian population formed a hotbed of partisan movements, the Polish being antagonistic to German, Russian and Ukrainian, while the Ukrainian partisans were often against the Pole and either for or against the Red Army, depending whether or not their sympathies were communist or nationalist". [Vert. "Indien de partizanen in oostelijk Oekraïne relatief

gezien weinig activiteit hadden ont-plooid, dan was westelijk Oekraïne met zijn bossen en wouden en zijn gemengde Pools-Oekraïense bevolking een broeinest voor partizanengroepen. De Poolse partizanen stonden vijandig tegenover de Duitsers, de Russen en de Oekraïners. De Oekraïense partizanen van hun kant waren dikwijls tegen de Polen en, al naargelang hun sympathie naar de communisten dan wel naar de nationalist overhelde, waren ze ofwel voor ofwel tegen het Rode Leger"].

De verplaatsing naar het frontgebied zou plaats vinden per spoor. De Langemarck bestond dan, de staf en de stafcompagnie ter zijde gelaten, uit 9 gevechtscompagnieën en -batterijen. Meer in het bijzonder ging het om 3 compagnieën lichte infanterie, 1 zware infanterie, 1 batterij veldartillerie, 1 pantserafweer, 1 stormkanonnen en 1 lichte respectievelijk 1 zware luchtafweer. Al deze eenheden werden bemand door zowat 2.200 man: naast de Kommandeur, Obersturmbannführer [luitenant-kolonel] Konrad Schellong (1910-1992) nog 41 officieren, 162 onderofficieren en 1.864 manschappen aangevuld met 137 Russische hulpkrachten, zogeheten *Hilfswillige*⁸ die gelast waren met de bagage. Het transport van manschappen en materieel naar de streek rond het stadje Chudniw [Tchoudniv] op 'n 50 kilometer van Zjytomyr dat op ongeveer 150 kilometer ten westen van Kiev ligt, zou 7 konvooien vergen die met een minimum afstand tussen elk zouden afreizen. De Langemarck bereikte eind december, ondanks moeilijkheden met de laatste 4 treinen, toch haar eindbestemming. Niettegenstaande het slechte weer, werden zonder verwijl verkenningsspatrouilles uitgestuurd. Maar hoogstwaarschijnlijk verdwaalden ze in een sneeuwstorm want ze keerden nooit terug. Ze werden een paar dagen nadien toevallig teruggevonden, enkelen met een overgesneden keel. Partizanen?

7. A. SEATON, *The Russo-German War 1941-1945*, Londen, 1970, p. 421. De auteur, een Brits luitenant-kolonel, staat bekend als een gezaghebbend geschiedschrijver over de 2de Wereldoorlog en in het bijzonder m.b.t. de Russisch-Duitse oorlog 1941-1945.

8. *Hilfswillige* waren deserteurs uit het Rode Leger zoniet krijgsgevangenen, die bereid werden gevonden te collaboreren.

Fragment uit handgeschreven brief van 19 februari 1948 van Fernand De Weerdt aan priester René Daem, zijn gewezen leraar. (Privéarchief H. De Weerdt)

Transcriptie:

We liggen dicht bij Chudnow, wijd uiteengestrooid. We bezetten een 'Abschnitt' [sector] die heel gerust door 'n divisie mocht genomen zijn.

Ver, ver naast ons lag het geschut 'Kirmse'. Kirmse had twee Jansens in zijn groep, 'de kleine' en 'de coiffeur'. De laatste was richtkanonnier.

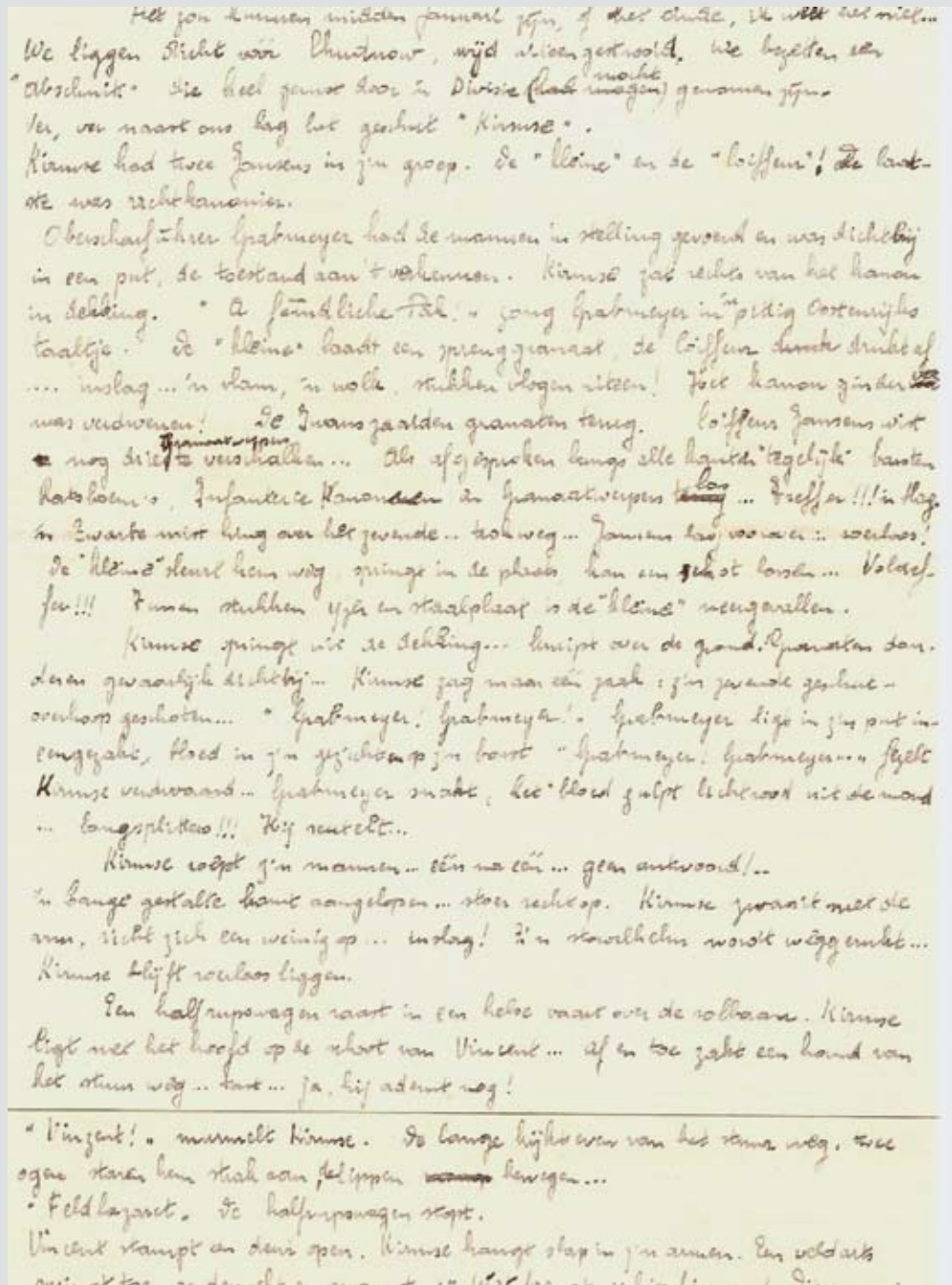
Oberscharführer (adjutant) Grabmayer had de mannen in stelling gevoerd en was dichtbij in een put, de toestand aan 't verkennen. Kirmse zat rechts van het kanon in dekking. 'A feundliche Pak' [een vijandelijk antitankkanon], zong Grabmayer in 'n pittig Oostenrijks taaltje. De 'kleine' laadt een sprenggranaat, de 'coiffeur' drukt af... inslag... 'n vlam, 'n wolk, stukken vlogen uiteen! Het kanon ginder was verdwenen!

De Iwans⁹ zaaiden granaten terug. Coiffeur Jansens wist nog drie granaatwerpers te verschalken... Als afgesproken langs alle kanten "tegelijk" barsten Ratsboem's¹⁰, Infanterie Kanonnen en Granaatwerpers los... Treffer!!! 'n Slag, 'n zwarte mist hing over het zevende... trok weg... Jansens lag voorover... roerloos!

De "kleine" sleurt hem weg, springt in de plaats, kan een schot lossen... Voltreffer!!! Tussen stukken ijzeren plaatstaal is de "kleine" neergevallen.

Kirmse springt uit de dekking... kruipt over de grond! Granaten donderen gevaarlijk dichtbij... Kirmse zag maar één zaak: z'n zevende geschut... overhoop geschoten... "Grabmeyer! Grabmeyer!" Grabmeyer ligt in z'n put ineengezakt, bloed in z'n gezicht en op z'n borst. "Grabmeyer! Grabmeyer..." fezelt Kirmse verdwaasd... Grabmeyer snakt, het bloed gulpt lichtrood uit de mond... Longsplitters!!! Hij reutelt...

Kirmse roept z'n mannen... één na één... geen antwoord!.. 'n Lange gestalte komt aangelopen... stoer rechtop. Kirmse zwaait met de arm, richt zich een weinig op... inslag! Z'n staalhelm wordt weggerukt... Kirmse blijft roerloos liggen. Een halfrupswagen raast in een helse vaart over de rolbaan. Kirmse ligt met het hoofd op de schoot van Vincent... Af en toe zakt een hand van het stuur weg... tast... ja, hij ademt nog! "Vincent!" murmelt Kirmse. De lange kijkt even van het stuur weg, twee ogen staren hem strak aan, de lippen bewegen... "Feldlazaret". De halfrupswagen stopt. Vincent trapt een deur open. Kirmse hangt slap in z'n armen. Een veldarts springt toe, onderzoekt en snauwt: "Wat brengt gij hier binnen! Die man is dood!"

9. Iwans = soldaten van het Rode Leger. Daartegenover stonden de "Germanski" zoals de Duitsers door de Sovjets werden genoemd. Op het eerste gezicht toch onschuldige bijnamen onder mensen die elkaar meedogenloos naar het leven stonden.

10. Ratsboem, eigenlijk Ratschbumm waarmede de Duitsers een performant Russisch 76mm-veldkanon bedoelden.

Op 2 januari 1944 kregen de Vlaamse stellingen het hard te verduren onder de aanvallen van Russische tanks die door de linies waren gebroken. Er was echter geen vaste frontlijn zodat men soms niet wist waar vriend of vijand zich bevond. Een en ander leidde tot dramatische vergissingen met nog méér doden in eigen rangen tot gevolg zoals die mistige ochtend van de volgende dag. Toen doemden plots 2 logge gedaanten op. Door het motorengeronk kon het niet anders of het waren tanks, niet heel ver daar vandaan. Met antitankkanon en veldgeschut werden ze onder vuur genomen. Eén salvo volstond om ze uit te schakelen. Toen alles stil geworden was, werden de hulpkreten van de gewonden duidelijk hoorbaar. Ze spraken Duits... Een chaotische toestand dus, die nog enkele dagen zal aanhouden.

Het 3de peloton van de compagnie antitankgeschut onder het bevel van *Oberscharführer* [adjutant] Alfons Grabmayer onderscheidde zich in een aantal felle vuurgevechten waarin het meerdere T.34-tanks¹¹ uitschakelde. Hij liet er evenwel het leven bij. Dit vond plaats op 6 januari. Gerardsbergenaar **Fernand De Weerdt** maakte het mee (zie fragment op vorige pagina).

Hoewel de Langemarck zware verliezen had geleden door de trefkracht van een kolossale Russische overmacht, was ze toch geslaagd in haar opdracht. Deze bestond erin twee SS-divisies te ontzetten uit een wurggreep van het Rode Leger, namelijk de *SS-Panzer-Division 'Leibstandarte Adolf Hitler'* en de *SS-Panzer-Division 'Das Reich'*. De Sovjets voerden namelijk meerdere omsingelingsoperaties uit met verdere doorbraak richting Roemenië.

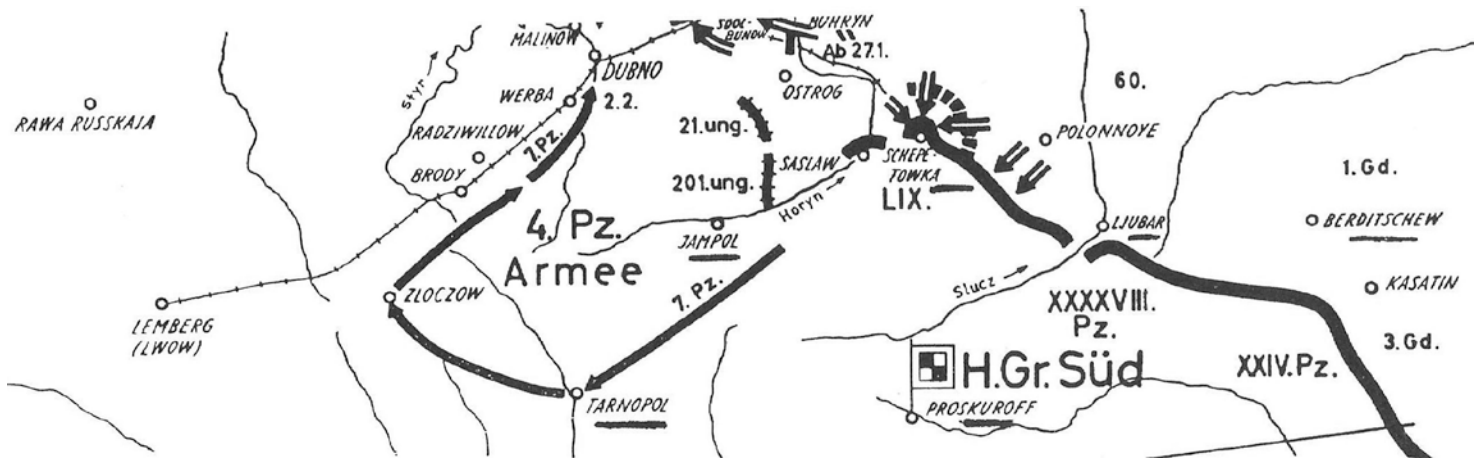
Eind februari 1944 bevond de brigade zich verder zuidwaarts, meer bepaald in Jampol [Yampil] aan de rivier Horyn. Het Rode Leger was erin gelukt een bres van meer dan 50

kilometer te slaan in de Duitse linies tussen Schepetowka (Tchepetowka), een belangrijk spoorwegknooppunt, en Tarnopol. Het stadje Jampol ligt in een lang gestrekt dal en zit als het ware gekneld en geborgen tussen heuvels wat 's winters voor wat bescherming zorgt tegen het barre weer. Daar tussenin, de Horynrivier die aan de zuidoost-rand van de stad een klein meer vormt. Op 28 februari viel er niet veel te bespeuren van de oorlog buiten het jagen van vijandelijke cavalerie-eenheden op de heuvelkammen maar dit was niet onrustwekkend vermits die naar het zuiden trokken. Jampol straalde heel en al rust uit, in die mate dat men had kunnen gaan denken dat er een rustpauze tot stand was gekomen in de krijgsverrichtingen... Niets liet de gruwel vermoeden die de volgende dagen zou kenmerken. Vanaf een bepaald moment gonsde het van activiteit in het Russische kamp. Ze begonnen met het uitbouwen van hun stellingen terwijl scherp-schutters post vatten op strategisch gelegen plaatsen. De dag was nog niet om of vanop de heuvelkammen namen ze de Langemarckers die ze omsingeld hadden, onder vuur. En het werd steeds maar erger met verlies van manschappen en materieel tot gevolg. In de late avond verkregen de Russen de controle over de weg Jampol-Zemielinzy-Tarnopol. Ook de verbindingsweg naar het westen toe was afgesneden, waardoor Bjelgorodka op zowat 15 kilometer daar vandaan, moeilijk te bereiken was. En precies dàar bevond zich onder meer het veldhospitaal waar de gewonden heen werden gebracht ter verzorging. Een schijnbaar onuitputtelijke Russische overmacht hield de Langemarck in de tang. Het kwam er nu op aan zich een uitweg vrij te vechten. Reeds op 29 februari werden meerdere pogingen daartoe ondernomen maar dit lukte niet zomaar. De Russen hadden blijkbaar de totale vernietiging van

de brigade op het oog. Op 1 maart, bij een tweede zijdelingse aanval zuidwaarts, stonden enkele Langemarckers weer in Schepetowka dat op 11 februari door de Russen was veroverd. Heel even maar want ook deze uitbraakpoging mislukte. Het moreel? Onder nul! Kortom, een uitzichtloze zaak! In 1984, veertig jaar na de feiten, gaf een van de overlevenden, een bondige omschrijving van de situatie: "*Geen man kon zich nog ongedekt opstellen of hele salvo's werden er op gericht. Vier dagen hadden we het volgehouden doch lang kon het niet meer duren, munitie volgde niet meer, kanonnen en veldartillerie waren beschadigd of zonder munitie, bemanningen waren uitgevallen en wat ervan overbleef trachtte zich met wapens van gesneuvelden teweer te stellen als infanteristen. De gekwetsten werden steeds een groter probleem. Hoe zouden we voor onze kameraden nog kunnen zorgen - de vragende blikken deden je hart barsten van weemoed - en opgekropte woede, door hulpeloosheid maakte zich van ons meester. (...)*"¹². Uiteindelijk wist een voor 80% vernietigde brigade, op 3 en 4 maart, in gespreide slagorde uit Jampol te ontsnappen en Bjelgorodka te bereiken. Voor tal van gekwetsten die niet tijdig konden worden geëvacueerd en voor vele vermisten of krijgsgevangenen genomen Langemarckers betekende het meteen een dramatisch einde want ze werden afgemaakt. Ten minste twee gewonde soldaten werden vermorzeld onder de rupsbanden van een Russische tank. Jampol was een ware slachtpartij geworden. Ze gaat door voor de bloedigste uit de geschiedenis van de Langemarck. Maar ook de tegenpartij leed zware verliezen op het slagveld. Ze betaalde een zware tol voor de overwinning. Meer dan 2.000 Sovjets lieten er het leven terwijl het verlies aan materieel zeer hoog lag. Na twee en een halve maand strijd in de regio Zjytomyr-Jampol, was de brigade Langemarck gereduceerd

11. De T.34 is de beruchte pantser van het Rode Leger. Weegt 26 ton, heeft een frontale pantsering van 100 mm en een zijwaartse van 45 mm. Verplaatst zich met een snelheid tot 50 km/uur. Beschikt over een 76 mm-kanon en over 2 mitrailleurs.

12. *Berkenkruis*, jg. XXXI, 1984, nr. 2, p. 1, 3, *Jampol*.

Situatieschets Jampol a/d Horyn omgeven door Schepetowka, Tarnopol en Dubno.

De Horyn (soms ook Goryn genoemd) is een bijrivier van de rivier Pripjet. Er waren (zijn?) 2 plaatsen met dezelfde naam Jampol (Yampil) namelijk Jampol a/d Horyn gelegen tussen Dubno en Tarnopol en, niet ver daar vandaan, Jampol a/d Dnjestr gelegen ten zuiden van Winniza. Vandaar de verwarring die men vaak aantreft, te meer daar beide Jampols met een tussenpoos van een tiental dagen werden ingenomen door de Sovjets. Maar het is wel in Jampol a/d Horyn dat de Langemarck strijd heeft geleverd.

tot 400 man.

Bij dit treffen verloren 3 Geraardsbergenars het leven en ten minste 1 werd vermist. Het was bij het ontmijnen van een brug in Schepetowka dat **Sturmmann** [korporaal] **Hubert Borremans** op 1 maart 1944 sneuvelde. Dit vond plaats bij een poging om te ontsnappen uit de omsingeling van Jampol waarbij de herovering van het spoorwegknooppunt Schepetowka een belangrijk gegeven was. Een paar dagen nadien, op 4 maart, viel **Rottenführer** [korporaal-chef] **Denis Callebaut** (°Geraardsbergen, 18 juni 1921), evenals **Schütze** [sol-

daat 2de klas] **Robert Frans Van Den Bossche** (°Geraardsbergen, 7 juni 1923). Op diezelfde dag werd **Leon Van Den Berghe** (°Viane, 10 februari 1921) als vermist opgegeven.

Hubert Borremans, geboren in Nederboelare op 21 september 1921, was tweedejaarsstudent geneeskunde aan de Leuvense universiteit. Op een maandag in maart 1942 vertrok hij, zoals gewoonlijk, naar Leuven. Daar is hij nooit aangekomen en wat meer is, hij kwam ook niet meer terug naar huis. In een achtergelaten afscheidsbrief liet hij zijn onthutste ouders we-

ten dat hij diezelfde dag vanuit Antwerpen vertrok naar het Oostfront. Hoe dit kwam? "Bijna een gans jaar, speelde zich in mijn ziel een onbeschrijflijke strijd af tusschen de liefde voor mijn volk en de liefde voor mijn thuis. Soms verhief zich mijn ziel met de edelste christelijke en vaderlandsche gevoelens, wanneer ik de gevolgen overdacht die een communistische overwinning zou hebben voor Europa, voor Vlaanderen en voor ons thuis. (...) Zo heb ik me aangegeven als vrijwilliger om de menscheid en vooral ons Vlaanderen en ons huizeken van het goddeloze menschonterende communisme te helpen bevirjden en ook opdat, na de overwinning, bij de nieuwe ordening van de wereld en Europa, ons Vlaamsche volk zijn eisen zou kunnen stellen", aldus Hubert in zijn brief. Hiermede is zijn drijfveer duidelijk.

Eind maart 1943, in de slag bij Krasny-Bor (Leningrad), werd Hubert bij een confrontatie met een Russische tank ernstig gewond. Hij kwam met ziekteverlof naar huis maar genas vrij snel en keerde dadelijk terug naar het front. Bij de Langemarck was hij eerst **Fussmelder**, een koerier-te-voet die berichten in en naar de voorste linies overbracht. Nadien behoorde hij tot het groepje pioniers van zijn bataljon, dit waren hoogopgeleide geniesoldaten die gespecialiseerde vaardigheden onder de knie hadden. En daar hij een P.U.-stempel had, dit was het merkteken van politieke onbetrouwbaarheid, kreeg hij

Zoals blijkt uit dit vlugschrift van de Sovjets, ontbrak ook de psychologische oorlogvoering niet. De tekst luidt in vertaling: "Een nieuwe slag treft de Duitse troepen. Schepetowka in Russische handen! De troepen van het 1ste Oekraïense front namen op 11 februari door gerichte omsingelingsoperaties en frontaanvallen, de stad Schepetowka in, dit is het belangrijk spoorwegknooppunt dat een belangrijk steunpunt betekende in de Duitse verdediging. (Uit het dagbericht van het informatiebureau van de Sovjetunie van 11 februari 1944) Duitse officieren en soldaten! Wat betekent het verlies van Schepetowka voor het Duitse oostelijk leger? Dat betekent dat het een belangrijk spoorwegknooppunt verloor, de verbinding tussen zijn linker en rechter flank. Dat betekent dat het Duitse oostelijk leger een spoorwegknooppunt kwijt is over hetwelk het gedurende 2 jaren lang voorraden en reservetroepen aanvoerde."

het gevaarlijke werk toegewezen van mijnen te leggen en mijnen onschadelijk te maken. Op 24 februari 1944 schreef Hubert nog een brief en vertelde over de zware gevechten in de ijzige kou en over de pijn bij het verlies van vrienden. Toen niets meer. Zoals zo-even vermeld liet hij op 1 maart 1944 het leven als gevolg van zware verwondingen die hij had opgelopen bij het ontmijnen van een brug in Schepetowka. **Fernand Van Liefveringhe**, nog een Geraardsbergenaar, had hem naar het veldhospitaal in het naburige Bjelgorodka gebracht maar blijkbaar kon hulp niet meer baten.

Hubert Borremans was een van “de zeven” die de rebellenactie leidden tegen het opgaan van het Vlaams Legioen in de Sturmbrigade Langemarck. Vandaar dat hij een stempel ‘P.U.’ had gekregen.

Met de ‘Kampfgruppe Rehmann’ resp. ‘Kampfgruppe D’Haese’ in Narwa (Estland)¹³

Op 3 mei 1944 arriveerden de zowat 400 overlevenden van de Langemarck in het plaatsje Knowitz, bezuiden Praag. Als troostprijs wachten hen de felicitaties van *Reichsführer SS* Heinrich Himmler die op 29 april een telegram had gestuurd: “*Ich spreche der SS-Fr. Sturmbrigade Langemarck, ihren Kommandeur, ihren Fuehrern, Unterfuehrern und Maenner meine Anerkennung fuer die in den schweren kaempfen der letzten Monate bewiesene und bawahrte Tapferkeit und die ausgezeichnete Haltung aus*” [Vert. “Mijn waardering voor de SS-Fr. Sturmbrigade Langemarck, voor haar bevelhebber, officieren, onderofficieren en manschappen voor de aanhoudende dapperheid en de uitstekende houding die ze bewezen bij de zware strijd van de laatste maanden”].

Eind juni was de brigade, steeds

A. "Ik heb de Daad gesteld waartoe mijn Ziel, mijn V. V. K. Overtuiging en God mij riepen! .."
 V. ZALIGE GEDACHTENIS AAN
Mijnheer HUBERT BORREMANS
 STUDENT AAN DE LEUVENSCHHE HOOGESCHOOL
 VRIJWILLIGER BIJ HET VLAAMSCH LEGIOEN
 geboren te Nederboelare den 21 September 1921
 en gevallen aan het Oostfront te Schepetowka den 1 Maart 1944

"Groeter liefde heeft niemand dan wie zijn leven geeft voor wat hij bemint..."
 ja. 15
 Het was zijn vaste wil OFFER te zijn: "Om mijn Geloof, mijn Volk, mijn Dorp en mijn Huis te behoeden voor het goddeloos, menschonteerende communisme, voelde ik mij bereid tot het stellen der machtigste daad, tot het brengen van het hoogste offer..."
 Zijn Geloof bleef hij trouw en zijn Deugd hield hij hoog: "Rein blijven en rijpe man worden, dat is de schoonste levenskunst om een zuiver offer te brengen aan den Allerhoogsten..."
 Zijn Volk beminde hij en wou het schoon en edelmoedig: "Iedere tegenvaller, iedere karwei, ja elke stap die ge zet roept u hier toe: 't Is voor uw Volk! Zoo groeien die lasten uit tot vreugdedaden, zoo moet ieder offer — al mocht het dan ook het zwaarste zijn — licht vallen... — " Dan blijven wij niet meer een Volk bezoodet met onzer, schande, ikzucht, kleimoechtigheid en zonder geloof; dan worden wij een Volk sterk in zijn willen, doordrijvend en taai in het torschen aller offers en dan kunnen wij aan God zijn zegen vragen over onzen strijd voor de vrijheid en de welvaart van het gansche Dietsche Volk en Vaderland..."
 "Beste Vader en Moeder, als echte Katholieke Vlaamsche Ouders hebt gij het u steeds als een levensdoel gesteld uw kinderen tot Gods glorie op te voeden. Daarom, liefste Ouders, treurt niet om mij; want in het diepst mijner ziel ben ik verheugd — en moet gij ook met fierheid die vreugde voelen — omdat ik, uw en oudate, de wereld met al zijn plezier en verlokkelijheid heb kunnen onder den voet stampen en mijn ziel den breedten zuiveren weg heb laten opgaan..."
 Mijn Eerwaarde en Beste Broeder, Beminde Zusters en Broerkes, die zooveel voor mij gebeden hebt, blijft steeds dezelfde gevoels in uw gebeden en offers voor mij bewaren.
 Beste Grootvader en Familieleden, eert mijn gedachtenis ook door een vurig gebed.
 Kameraden! Trouw in den strijd, trouw in het offer, trouw in den Dood! Mijns Jesus, barmhartigheid.
 O. T. Vrouw van Vlaanderen, b. v. o. Dr. Mollaert.

met Schellong als *Kommandeur* en met 47 officieren, 262 onderofficieren en 1.422 manschappen weer op getalsterkte gekomen, althans min of meer. Ze omvatte 2 bataljons. Het eerste stond onder het bevel van *Hauptsturmführer* [kapitein] Wilhelm Rehmann terwijl *Untersturmführer* [onderluitenant] **Ernest Osselaer(e)**, een Geraardsbergenaar die soms ook (Van) Ossel werd genoemd, er het bevel voerde over de 4de compagnie (zware infanterie). Dit bataljon, waarin de meeste anciens en eedweigeraars waren ingedeeld, leverde de manschappen¹⁴ voor een gevechts-

Rugzijde van foto gestuurd vanuit Klein-Knowitz op 25 juni 1944 door Geraardsbergenaar Fernand De Weerd aan zijn zus Hélène.
 In Klein-Knowitz, een boerderij met die naam, was één compagnie van de Langemarck ingekwartierd. De eigenaars hadden ze moeten ontruimen en verbleven tijdelijk in het naburige dorp. Van Klein-Knowitz naar Gross-Knowitz was maar een boogscheut. (Berkenkruis, jg. XXXI, 1984, nr. 7/8, p. 15)

groep, de *Kampfgruppe Rehmann*. Op 19 juli werd deze gevechtsgroep, toegevoegd aan het 3.SS-Germanische Panzerkorps Steiner, in allerijl en samen met nog andere eenheden naar de frontzone bij de grensstad Narwa (Estland) gestuurd. Het Rode Leger was erin geslaagd de omsingeling van Leningrad te doorbreken en met een nieuw offensief riskeerde het Duitse leger in Estland in het isolement te worden gedreven en dus te worden afgesneden. En opnieuw wachtte deze Langemarckers een waar bloedbad: “*Die flämische Sturmbrigade ‘Langemarck’ die soeben aus der fernen Heimat auf der Schlachfeld eintraf, war nach drei Tagen ausgeblutet*”¹⁵ [Vert. “De Vlaamse stormbrigade ‘Langemarck’ die niet zolang geleden van hun verre thuis naar het slagveld trok, was na drie dagen doodgebloed”]. Het was inderdaad een ongelijke strijd over heel het front aldaar. Steiner stond met amper 4 divisies tegenover de 11 infanteriedivisies en 6 tankbrigades van de Russen.

Het was op 25 juli dat de gevechtsgroep stellingen bezette in de haar toegewezen frontsector. Deze stond (staat?) bekend als de *Kinderheimheuvel*, genoemd naar een verlaten weeshuis gelegen op de voorste van

13. A. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront. Deel 2*, op.cit., p. 119-140. – www.balsi.de: Die 6. SS-Freiwilligen-Sturmbrigade “Langemarck” (geraadpleegd op 20 april 2014) – J. TRIGG, *Oostfronters...*, op. cit., p. 213.
 14. De getalsterkte varieert van 245 tot 500 volgens de bron.
 15. W. HAUPT, *Heeresgruppe Nord 1941 bis 1945*, Bad-Nauheim, 1966, p. 217. De auteur, Werner Haupt (1923-2005), is een Duits historicus die tijdens de 2de Wereldoorlog diende als officier bij de Wehrmacht.

3 strategisch gelegen heuvels van de Tannenbergr. De controle over deze heuvels was van levensbelang in de krijgsverrichtingen op dat moment. Ze dienden dus kost wat kost verdedigd te worden. De *Kinderheim*-heuvel hield wel de sleutel daartoe want door zijn ligging zou die logischerwijze als eerste worden aangevallen door de Russen. En zo gebeurde de laatste dagen van juli toen de Russische artillerie de posities van de gevechtsgroep hevig onder vuur nam. In één slag bestreek haar trommelvuur elke vierkante meter van de heuvel met een hagel van granaten en obussen. Karrenvrachten staal en ijzer slingerden sissend en huilend om de oren en verspreidden dood en vernieling. Golf na golf en nog steeds verder. Vervolgens kwam de infanterie in actie. Het werd een vreselijke slachting, een lijf-aan-lijfkluwen met handgranaat, spade en bajonet. Intussen had een voltreffer de commandopost geraakt waarbij de meeste aanwezigen, inclusief enkele officieren en verplegers enz., werden gedood. Ook bevelhebber Rehmann werd gewond. Hij verdween op zoek naar geneeskundige verzorging, maar volgens sommigen had zijn verdwijning veel weg van vaandelvlucht. Hoe dan ook, *Gruppenführer* [luitenant generaal] Steiner verving hem onmiddellijk en zijn keuze viel op *Untersturmführer* [onderluitenant] Georges D'Haese die, hoewel ook zelf gewond, op zijn post was gebleven en naar wie de gevechtsgroep voortaan zal worden genoemd. De volgende dag raakte D'Haese op een bepaald moment met een groep ingesloten in de gebouwen van het weeshuis. Aanvallen van opeenvolgende golven infanteristen werden afgewisseld met massale artilleriebombardementen. Zonder ophouden. Maar de *Kinderheim*-heuvel bleef in Vlaamse handen. De gevechtsgroep D'Haese was echter zo goed als uitgeschakeld. Tijdens een van deze gevechten werd op 27 juli Geraardsbergenaar

Ernest Osselaere zwaar gewond. Met grote moeite kon hij worden weggebracht naar het veldhospitaal ter verzorging. Het veel sterkere Rode Leger leek vastbesloten er komaf mee te willen maken maar zal er uiteindelijk toch niet in slagen want het werd op 29 juli door de artillerie en de pantsers

van Steiner teruggedreven. De slag bij Narwa was voorbij. Van de Langemarckers wisten er maar weinigen¹⁶ te ontsnappen uit de omsingeling. Er werden 50 krijgsgevangenen gemaakt door de Sovjets, onder hen Geraardsbergenaar **Julien De Galan** die pas in 1962 terug naar huis kon.

Een echt menselijk verhaal uit de 'Kinderheim'-hel

Uit de groep - een volledig peloton - die ingesloten was in het gebouw van het weeshuis hebben weinigen het overleefd. Een van hen was een zekere Dolf Boterberg die zijn wedervaren neerpande in een soort ooggetuigenverslag¹⁷:

"We hadden het eerst niet eens gemerkt dat we in de gebouwen van het kindertehuis geïsoleerd waren. De Russische aanvalsgolven joegen met geweld op ons af. Groot was onze ontzetting bij de vaststelling dat ze bij elke golfslag dichterbij en dichterbij naderden. Toen we er ons rekenschap van gaven dat de vijand links en rechts onze puinhoop voorbij was, kregen we ook vuur in de rug. Het duurde niet lang of de Russen bevonden zich ook boven ons. Dadelijk daarop schoot hun artillerie in gang. Ik raakte hierbij gewond aan been, heup en arm doch niemand kon daar nog aandacht aan besteden. Vanuit een positie voet-tegen-voet, schoten we op alles wat bewoog. In de kelder waar de gewonden waren ondergebracht, zag het er inmiddels vreselijk uit. Onze brancardier was gesneuveld. De ene gewonde legde de ander een noodverband met behulp van vossen en lappen die God weet waar ze vandaan kwamen. Op een bepaald moment hoorden we het gekreun en gekerm van gewonden buiten. Tegen avond speelden we het klaar om die toch naar binnen te slepen. Het waren 5 of 6 Russen die ons met uitpuilende schrikogen aankeken. We sleepten ze de trap af en legden ze bij de onzen. Een van hen moet een hoge piet geweest zijn maar niemand scheen daar op te letten. Mijn arm en been verstijfden zienderogen en veroorzaakten hevige pijnen. Bij dageraad waren de Russen plots overal. Ze trommelden ons bijeen vanuit elke hoek en droegen hun mensen weg uit de kelder en brachten ze naar hun linies, ook de hoge piet die erop stond dat wij met hem zouden blijven tot een of andere gevechtspost. Daar werd een verslag opgemaakt dat door hem werd ondertekend, waarna hij zich liet wegbrengen. Een Russische dokter verzorgde ons met een nieuw verband. Vervolgens werden we afgezonderd en ondervraagd. Ik werd afgevoerd naar Narwa en nadien naar Leningrad waar ik goed werd verzorgd en behandeld. Hoe het mijn kameraden verging weet ik niet. Zodra ik weer te been was, werd ik tewerkgesteld in het hospitaal waar ik een hele tijd verbleef. Na de winter belandde ik in de gevangenis van Sablino. Zeer vroeg, jaren voor de overige krijgsgevangenen, werd ik ontslagen uit krijgsgevangenschap. Ik werd op een trein gezet, dan op een andere en nog een en dan was ik terug in België. Waar had ik die voorkeursbehandeling aan te danken? Het is een open vraag maar nooit zal ik me kunnen ontdoen van de overtuiging de hand van die hoge piet boven het hoofd te hebben gehad."

16. De aantallen, gaande van 37 tot een kleine 250, variëren al naar gelang de bron.

17. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het oostfront, deel 2*, op.cit., p. 139, 140.

Brigade Langemarck wordt divisie¹⁸

De 6. SS-Freiwilligen Sturmbrigade 'Langemarck' bleef maar één jaar bestaan. Haar korte leven wordt gekenmerkt door en is samen te vatten in twee drama's, te weten de quasi totale vernietiging van de brigade in Oekraïne en van één van haar 2 bataljons in Narwa. Voor het eerst in de geschiedenis van de Vlaamse oostfronters waren er naast gesneuvelden, verminkten en gekwetsten, talrijke vermisten en krijgsgevangenen die in de handen bleven van de Russen. Ten gronde van deze situatie lag de aard van de gevechten. Wie achterblijft bij verdedigingsoperaties en bij een aftocht, is reddeloos verloren!

De weinigen van de gevechtsgroep Rehmann (D'Haese) die het er goed van af hadden gebracht, werden na een tussenstop in Polen naar Duitsland overgebracht, meer bepaald naar de Lüneburger heide in Nedersaksen. Daar werd de stormbrigade omgevormd tot een grenadiërdivisie, conform een beslissing de dato 12 september 1944 van Reichsführer SS Heinrich Himmler die ze de naam gaf van 27.SS-Freiwilligen-Grenadier-Division 'Langemarck'. Ze werd onder het commando geplaatst van Standartenführer [kolonel] Thomas Müller (°1902). Althans op papier omvatte deze divisie 83 compagnieën en batterijen, gegroepeerd in 3 regimenten infanterie (47 compagnieën), 14 batterijen artillerie en 22 speciale en ondersteunende eenheden wat de divisie compleet autonoom moest maken. De kern en de kaders werden gevormd door de mannen van de voormalige brigade. Verder werd de getalsterkte opgedreven met mensen van uiteenlopende achtergronden. In de eerste dagen van september 1944

waren duizenden Vlamingen uit het collaboratiemilieu het bevrijde België ontvlucht naar Duitsland. Onder hen vele leden van Vlaamse paramilitaire formaties, zoals de Fabriekswacht, de Vlaamse Wacht, de Dietsche Militie/Zwarte Brigade, de Vlaamse Arbeidsdienst en zelfs jeugdgroeperingen. Toetreding tot de Langemarck leek de logische voortzetting van de door hen in Vlaanderen reeds ingeslagen weg. Verder waren de leden van het NSKK en de O.T.¹⁹ die in voormalig bezet gebied actief geweest waren, nu werkloos geworden. Ook zij werden ingelijfd bij de divisie, al dan niet onder druk. De divisie zal echter nooit haar normale getalsterkte halen. Bovendien waren er onder de nieuwe rekruten uit de groep vluchtelingen uit Vlaanderen, weliswaar naast flinke kerels toch ook heel wat Feichlinge [lafaards] bij. "Ja, dat was me 'n zootje", aldus Fernand De Weerd²⁰.

Binnen de nieuwe Langemarck werd echter een frontrijpe gevechtsgroep klaargestoomd, één regiment sterk met o.m. het bataljon van de eerder vermelde Rehmann. Deze eenheid staat bekend als de *Kampfgruppe Schellong*, genoemd naar de bevelhebber *Obersturmbannführer* [luitenant-kolonel] Konrad Schellong en werd eind december naar het oostelijk frontgebied gezonden. De rest van de divisie met het samenraapsel aan nieuwe rekruten, zal tot het einde van de oorlog "in opleiding" blijven.

Ergens in december 1944, werd Geraardsbergenaar **Julien De Gelas** (° Geraardsbergen, 7 oktober 1921) vermist. Hij behoorde tot de divisie Langemarck. Hij werd op 5 mei 1948 door de krijgsraad te Gent veroordeeld voor wapendracht tegen België. Hij werd bovendien vervallen

verklaard van de Belgische nationaliteit, een maatregel voortvloeiend uit het feit dat hij "zich onttrokken" had aan het gerecht. Het was dus een vonnis bij verstek. Hij kon trouwens niet aanwezig zijn op de terechtzitting vermits hij vermist was, een gegeven waarvan men op dat moment vermoedelijk geen weet had. Tot het einde van haar lang leven - ze werd 100 jaar - heeft zijn moeder nooit de hoop opgegeven haar zoon terug te zien. Het verhaal ging dat om die reden de buitendeur van haar woning niet op slot mocht worden gedaan. Je wist maar nooit, "Julien zou wel eens voor de deur kunnen staan".²¹

Naar het einde²²

De *Kampfgruppe Schellong* werd toegevoegd aan het 3.SS-Germanische Panzerkorps Steiner. In de omgeving van de zogeheten "Erftalsperre" kregen de manschappen gedurende een tiental dagen een specifieke opdracht toegewezen, namelijk het simuleren van troepenbewegingen. Overdag werd in westelijke richting gemarcheerd en 's nachts ging het andersom. Door deze schijnbewegingen die nauwgezet werden gadeslagen door de geallieerde luchtmacht, poogden ze de tegenstander op een dwaalspoor te brengen wat, naar verluidt, ook in zekere mate gelukt is.

Op 31 januari 1945 vertrok Schellong met zijn manschappen richting Stettin in Pommeren. De eerste dagen van februari viel er veel sneeuw en er woei een snijdende oostenwind bij een temperatuur van minus 28°C. Deze snerpemde kou was blijkbaar geen beletsel voor de troepenbewegingen want in en om Stettin heerste er een drukte van jewelste door de aanrollende eenheden van

18. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront*, op. cit., deel 2, p. 147-165. - Privéarchief H. De Weerd.

19. O.T. staat voor *Organisation Todt*, genoemd naar de oprichter, ingenieur Fritz Todt. De O.T. was in de jaren 1933-1945 een organisatie voor burgerlijke en militaire bouwkunde.

20. Privéarchief F. De Weerd, op. cit.

21. *Berkenkruis*, jg. XXVI, 1979, nr. 12, p. 3. - Geboorteakte Geraardsbergen nr. 242 anno 1921. - BS, jg. 1949, p. 9880 - D. SURDIACOURT, 'Als 't God belieft', *Geraardsbergse honderdjarigen in onvoltooid verleden tijd*, in *Gerardimontium*, 2005, nr. 201, p. 28, 29. - Privéarchief R. Borremans, notitie dd. 28 januari 2014.

22. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront*. Deel 2, op.cit., p. 147 - 231 - *Berkenkruis*, jg. XXXI, 1984, nr. 3, p. 1, 23.

het Heer en de Waffen-SS. Het werd daar een heterogene legermacht met Duitsers - onder hen knapen van 15 à 16 jaar en mannen van boven de 50 uit de *Volkssturm*²³ -, Nederlanders, Vlamingen, Walen, Noren en Denen. De gevechtsgroep Schellong werd "afgeladen" ter hoogte van Altdamm, een voorstad van Stettin. Bij het eerste hanengekraai op 8 februari barstte de hel los. Uit alle hoeken brachten Russische inslagen de hel tot zelfs achteraan de stellingen. Hierbij zetten de Sovjets pantsers in en artillerie evenals zogeheten stalinorgels waarmee vele granaten tegelijk kunnen worden afgevuurd. Ook luchtaanvallen richtten ravage aan.

De groep Schellong, als onderdeel van het pantserkorps Steiner, nam ook deel aan de "Operatie Sonnenwende" om de Duitse troepen te ontzetten uit de omsingelde stad Arnswalde en kreeg de volle lading. De druk van het Rode Leger werd opgevangen, afgeslagen. Verloren gebied heroverd en weer prijsgegeven. En zo wisselden alsmear de krijgskansen. Er kwamen gevechten bij te pas van man tot man, van huis na huis. Overal tussen het puin vond men lijken van burgers en van gesneuvelde Russen en Waffen-SS'ers, evenals brandende pantsers en krenge van paarden en andere dieren. De daarop volgende dagen hield het op met vriezen. Het stadje Arnswalde werd heroverd evenals Petznick ten westen van Stettin. Het was een strijd op leven en dood. De druk van de Sovjets op het stadje, herleid tot ruïnes en vuurhaarden, was ondraaglijk groot. Desondanks slaagde men er de nacht van 17 op 18 februari toch in 7.000 burgers te evacueren voor de oprukkende

Sovjets. Evacuatie was noodzakelijk want de Duitse bevolking in de door de Russen veroverde gebieden werd het slachtoffer van wraakacties: *'In the overrun areas there was an orgy of murder and rape... The outrages and atrocities perpetrated against the German civil population by the Red Army in some respects were little removed from those committed by the German SS-Einsatzkommandos in Russia. They were probably the more terrifying because they were committed not just by the NKVD but by the officers and the rank and file of the Soviet-Army, atrocities occurring wherever German Territories were overrun'*. [Vert. "In de veroverde gebieden hadden orgieën van moord en verkrachting plaats... De misdaden en wreedheden door het Rode Leger gepleegd op de Duitse burgerbevolking, verschilden in sommige opzichten nauwelijks van deze begaan door de Duitse SS-Einsatzkommandos in Rusland. Ze waren mogelijk zelfs nog schrikwekkender want ze werden niet alleen

begaan door leden van de NKVD²⁴ (= agenten van de Staatsveiligheid) maar ook door officieren en manschappen uit alle geledingen van het Sovjetleger ongeacht hun rang. Deze wreedheden vonden plaats in alle veroverde gebieden in het Duitse territorium"]²⁵. Na een korte rustpauze gingen de uitzichtloze maar daarom niet minder heftige afweergevechten tegen een massale Russische overmacht gewoon door, zoals in Zachan, Stragad, Altdamm, Brüssow-Stettin, Prenzlau. De laatste gevechten waarbij de Vlamingen betrokken waren hadden te maken met het Russische lenteoffensief.

In het stadje Gross-Gerau, gelegen in het Land Hessen, sneuvelde op 24 maart 1945 **Leon Joseph De Lil**, geboren in Geraardsbergen op 30 april 1921. Zou eerst NSKK'er geweest zijn alvorens toe te treden tot de Langemarck. Was onderscheiden met het Sturmabzeichen en de Nahkampfspange.²⁶

Milowitz (december 1943)

23. *Volkssturm* = Duitse milite opgericht in september-oktober 1944, bestaande uit de mannen van 16 tot 60 jaar die nog niet in militaire dienst waren. In de praktijk waren er jongens bij van 11 à 12 jaar.

24. NKVD: afkorting in het Russisch voor Volkscommissariaat voor Interne Zaken = Staatsveiligheid of staatspolitie, gelast met de openbare orde en de misdaadbestrijding. De NKVD had een getalsterkte van duizenden leden, gaande van politiebeambten tot militairen, wat het mogelijk maakte te zorgen voor de correcte toepassing van de richtlijnen uitgevaardigd door het opperste gezag. Ze stond ook in voor het bestuur van de krijgsgevangenkampen waar ze extreme disciplinaire en repressieve methodes hanteerde. Bovendien leverde ze de manschappen voor de elitetroepen die gelast waren met de meest gevaarlijke opdrachten zoals infiltraties enz.

25. A. SEATON, *The Russo-German War 1941-1945*, p. 542 e.v..

26. *Huldeboek 2, 50 jaar Sint-Maartensfonds, 1951-2001*, Antwerpen, 2001, p. 115. - *Berkenkruis*, jg. XXX, 1983, nr. 6, p. 43.

Na deze opeenvolgende achterhoedegevechten was de Langemarck, net als de Wallonie trouwens, verschrompeld tot een militair onbelangrijk troependeel. De ochtend van de 1ste mei 1945 gaf Müller, inmiddels bevorderd tot *Oberführer* [generaal-majoor], nog richtlijnen om afweerlinies in te nemen. Toen evenwel één der estafetten in razende vaart terugkeerde van de wegrichting die hij was ingeslagen al roepend "Amerikaanse pantsers", toen was de maat vol. Müller riep zijn staf samen en gaf zijn laatste bevelen die hij liet verspreiden onder de manschappen. Hij liet iedereen vrij te handelen naar goeddunken en eventueel op eigen houtje zijn heil te zoeken. Het kwam er vooral op aan niet in Russische handen te vallen. De volgende dag, op 2 mei in of nabij de stad Schwerin, kwamen de meesten van hen in Amerikaanse of Brits-Canadese krijgsgevangenschap. Ze werden bijeengebracht op een weide. Vervolgens werden ze overgebracht naar het door de geallieerden op 4 mei bevrijde concentratiekamp Neuengamme nabij Hamburg, in afwachting van naar het kamp van Beverlo te worden gevoerd. Sommigen werden evenwel toch door de Russen gevangen genomen. Na de zelfmoord van Hitler op 30 april, kwam op 8 mei 1945 de onvoorwaardelijke capitulatie van Duitsland.

Zij ontsprongen de dans. Of toch niet?

In wat vooraf gaat hebben we kunnen lezen dat meerdere Geraardsbergenaars gesneuveld zijn en een paar als vermist genoteerd, met name **Hubert Borremans, Denis Callebaut, Julien De Gelas, Leon Joseph De Lil, Marcel De Roeck,**

Jan Heymans, Roger Mathieu, Leon Van Den Berghe, Jaak (Jacques) Van Den Bossche, Robert Frans Gerard Van Den Bossche. En dan is er nog **Georges Varlé** (° Geraardsbergen, 8 mei 1923). Hij werd door de krijgsraad te Gent op 13 april 1948 bij verstek veroordeeld tot 6 jaar gewone hechtenis om "de wapens te hebben opgenomen tegen België". Bovendien werd hem de Belgische nationaliteit ontnomen. Het vonnis werd betekend aan de stadssecretaris. Dat hij bij verstek veroordeeld is, kan op het eerste gezicht bizar overkomen vermits meer dan 2 jaar voordien over hem werd gezegd en geschreven dat hij op het oostfront gesneuveld was. Zekerheid was er echter niet. Op 31 augustus 1957 verscheen een ministerieel besluit - dit is een normale procedure - volgens hetwelk Varlé het leven had gelaten tussen 24 mei en 19 september 1944 in de streek van Rudnik bij Lublin (Polen).²⁷

Dan zijn er diegenen die op een bepaald moment in Russische krijgsgevangenschap belandden. Op een lijst van krijgsgevangen oostfronters die zich bevindt in het CEGESOMA [Studie- en documentatiecentrum Oorlog en Hedendaagse Maatschappij] komt de naam voor van 15 mensen uit Geraardsbergen en deelgemeenten. Niet alleen is deze lijst onvolledig want bijvoorbeeld een Julien De Galan komt er niet in voor, maar bovendien moeten we wellicht de namen met een zekere reserve bekijken. Aanvankelijk stond alles in Cyrillisch schrift. Het risico is derhalve alles behalve denkbeeldig dat namen geweld werd aangedaan zowel bij de oorspronkelijke registratie door mensen die niet vertrouwd zijn met Vlaamse namen zoals de Russische scribe met dienst, als later bij de omzetting naar Latijns schrift.

Overigens weten we niet of deze mensen de gevangenschap ja dan niet hebben overleefd. Hun namen? **Michel Baddolin** (° Moerbeke?, 1921); **Gaston Baens** (° Grimminge); **Gaston Bayens** (° Grimminge, 1923); **Aurel Dejoute** (° Moerbeke, 1923); **Joseph Deklerck** (° Geraardsbergen, 1922); **André Despote** (° Moerbeke, 1923); **Damien Geers** (° Moerbeke?, 1916); **Julien Mattens** (° Viane, 1920); **Victor Renne** (° Geraardsbergen, 1887); **Racen Valmerode** (° Geraardsbergen, 1926); **Solange Vandaris** (° Moerbeke, 1915); **Sylvain Vandemis** (° Moerbeke, 1915); **Marcel Vankli-dra** (° Geraardsbergen, 1926); **Ronald Van Osterven** (° Idegem, 1916); **Lucien Vrijlant** (° Geraardsbergen, 1923).²⁸

Van anderen weten we met zekerheid dat ze de dans ontsprongen en dat ze het oorlogsgeweld hebben overleefd: **José-Richard Boelaert**, geboren in Herzele op 29 maart 1924 maar woonachtig in Geraardsbergen. Hij was de zoon van textielabrikant Joseph Boelaert op wiens eigendom in de Kattestraat op 8 december 1945 een bomaanslag werd gepleegd. In tegenstelling tot wat werd beweerd in *De Klopper*, is José niet gesneuveld. Hij was persoonlijk aanwezig op de terechtzitting toen hij op 24 juni 1947 door de krijgsraad te Gent werd veroordeeld tot 30 maanden gevangenisstraf en ontzet uit zijn burgerrechten.²⁹

Lucien Omer Cauwel (bij de geboorte evenwel Maes, d.i. de naam van de moeder), geboren in Geraardsbergen op 5 januari 1920. Over hem deed het verhaal de ronde dat hij uit liefdesverdriet naar het oostfront zou zijn gegaan en dat hij zwaar verminkt uit de oorlog is gekomen. Volgens wijlen zijn broer Frans³⁰ werd hij inderdaad zwaar toegetakeld, maar hij wou

27. *De Klopper*, nr. 3, januari 1946, p. 5, rubriek: "Wist gij?". - Belgisch Staatsblad, jg. 1948, p. 8662; jg. 1949, p. 9958. - SAGer, Overlijdensakte, 1957, nr. 170 (ook ingeschreven in het register 1944, in de marge van het nummer 81 als akte nr. 81bis).

28. E-mail de dato 6 juni 2014, getekend Lieven Saerens (Informatieverstrekking CEGESOMA).

29. M. VAN TRIMPONT, *In de nasleep van de 2de Wereldoorlog. Bomaanslagen in Geraardsbergen (mei-december1945)*, in *Gerardimontium*, 2014, nr. 253, p. 3-10. - *De Klopper*, nr. 3, januari 1946, p. 5, rubriek: "Wist gij?". - Belgisch Staatsblad, jg. 1947, p. 11237.

30. Frans Cauwel (1931-2003), ook gekend onder de naam "nonkel Frans", was een volksfiguur wonende in de Duivenstraat.

verder geen commentaar kwijt ook niet in verband met een dagboek dat Lucien zou hebben bijgehouden. De vraag rijst of het vroegtijdige overlijden van Lucien in 1957 of 1958 (?) een gevolg is van zijn oorlogstijd. Op 26 februari 1948 werd hij door de krijgsraad te Gent bij verstek veroordeeld tot 10 jaar gewone hechtenis. Hij werd bovendien vervallen verklaard van de Belgische nationaliteit, een maatregel die van kracht bleef tot zijn dood.³¹

Armand De Block, geboren in Geraardsbergen op 16 september 1922: Langemarck. Werd in beroep tegen het vonnis geveld op 24 september 1945 door de krijgsraad te Gent, bij arrest van 21 december 1945 van het krijgshof veroordeeld tot 20 jaar gevangenisstraf "als lid van de Waffen-SS in het buitenland in den loop der jaren 1944-1945". Dit is toch een buitgewoon zware veroordeling. En vanzelfsprekend werd hij ontzet uit zijn burgerrechten.³²

Vincent De Bruyne, geboren in Geraardsbergen op 13 oktober 1919: NSKK. Werd in beroep tegen het vonnis geveld op 16 februari 1946 door de krijgsraad te Gent, veroordeeld bij arrest van 8 juni 1946 door het krijgshof te Gent tot 4 jaar gevangenisstraf. Tevens verloor hij zijn burgerrechten.³³

Leopold De Cooman, geboren in Geraardsbergen op 14 augustus 1921: NSKK. Werd hiervoor door de krijgsraad te Gent op 3 december 1945 veroordeeld tot 2 jaar gevangenisstraf en tot levenslang verlies van burgerrechten. Laatstgenoemde

sanctie werd tot 5 jaar gereduceerd bij vonnis de dato 2 februari 1949 van de rechtbank van eerte aanleg in Oudenaarde.³⁴

Julien De Galan, geboren in Geraardsbergen op 14 april 1925, was net 18 geworden toen hij in 1943 dienst nam bij de Langemarck. Wat hem bezielde om Waffen-SS'er te worden is ons niet bekend, evenmin of zijn moeder die van Duitse afkomst was (° Trier, 1898), al dan niet een rol zou hebben gespeeld bij dit engagement.

In 1945 werd hij door de krijgsraad van Charleroi bij verstek ter dood veroordeeld. Dat hij niet aanwezig was op zijn proces, hoeft niet te verbazen want op dat moment bevond hij zich in Rusland. Hij was namelijk eind juli/begin augustus 1944, samen met nog 3 Langemarckers³⁵, door de Sovjets gevangen genomen in Narwa (Estland).

In 1947 werd hij, na vooraf in een nieuw Duits uniform te zijn gestoken, vanuit een Russisch krijgsgevangenkamp naar het dorp Bjelgorodka (Oekraïne) gebracht. Daar diende hij plaats te nemen op een verhoog om te kijken te worden gezet aan de dorpelingen. Hij werd door hen herkend als behoord hebbende tot diegenen die in het voorjaar van 1944 hun dorp hadden gezuiverd. Als gevolg daarvan werd hij veroordeeld tot 25 jaar dwangarbeid in een strafkamp. Hem werd het statuut van krijgsgesvangene ontnomen en hij werd verder door de Russen behandeld als oorlogsmisdadiger. Wat hem eigenlijk ten laste werd gelegd, hebben we niet kunnen achterhalen. Juliens nieuwe "thuis" werd de

goelag³⁶ van Potma, op zo'n 400 kilometer ten oosten van Moskou, in de toenmalige deelrepubliek Mordovië. In de goelags werd niet gelachen! Bij de aankomst begon alles met een vorm van ontluizing die erin bestond kaal te worden geschoren. Een werkdag - meestal houtkap in de bossen of graven van grachten en wegenonderhoud - begon om 5 uur en eindigde tussen 17 en 19 uur, bij temperaturen van -40 C 's winters en +40 C in de zomer. Er werd gesjacherd met iedere kruimel brood. Bekentenissen werden er afgewongen met doortastende methodes zoals 3 etmalen lang rechtstaan in een tot halfvol met water gevulde bunker. Ook werden overtredingen met de regelmaat van een klok uitgelokt. Soms werden hierbij vindingrijke procédés aangewend. Gewezen Vlaams Waffen-SS'er en goelaggevangene Willy Helsen vertelt: *"Er was nog een andere straf welke men op gevangenen toepaste, welke ook aan het ongelooflijke en onwaarschijnlijke grenst en toch de zuivere waarheid is. Ons liet deze straf totaal overschillig, doordat wij geheel verzwakt en uitgeput waren, maar voor diegenen welke nog geregeld goede pakketten met allerlei versterkende middelen toegezonden kregen moet het onder menselijk oogpunt toch verschrikkelijk geweest zijn. Ziehier de feiten: ons haar- en baardsnijden werd geregeld uitgevoerd door speciaal daarvoor uitgezochte vrouwen welke met geheel naakt bovenlijf dit werk bij de gevangenen uitvoerden. De minste aanraking aan deze vrouwen door de gevangene had voor deze laatste vanwege de bewakers een strenge straf tot gevolg. Daarom was de verschijning van deze vrouwen voor sommige gevangenen een ware marteling"*.

31. SAGer, geboorteakte nr. 5 op naam van Lucien Omer Maes. - Gesprek met "nonkel" Frans Cauwel op 11 november 2001 en met Mieke De Lobel op 4 september 2004. - Belgisch Staatsblad, jg. 1948, p. 7682.

32. Belgisch Staatsblad, jg. 1946, p. 1378.

33. Belgisch Staatsblad, jg. 1946, p. 8265.

34. Belgisch Staatsblad, jg. 1946, p. 2127; jg. 1949, p. 2580.

35. Deze 3 lotgenoten waren (?) Derous, (?) Dewolf en (?) Wauters.

36. Algemeen gekend is *"De Goelag Archipel"*. Dit is de titel van het boek (1973) van Nobelprijswinnaar Alexander Solzjenitsin. In dit werk wordt het leven beschreven in de Sovjet-strafkampen. Tussen 1929 en 1953 (jaar van overlijden van Stalin) maakten zo wat 28 miljoen dwangarbeiders er kennis mee. Het aantal dodelijke slachtoffers aldaar is niet duidelijk vast te stellen maar wordt met miljoenen gerekend. Net als de uitroeiing van de Joden door nazi-Duitsland door sommigen (de zogeheten negationisten) wordt ontkend, zo is dit ook het geval voor de geïndustrialiseerde uitmoording van mensen, onder meer in de goelags, door het communistisch Sovjetregime. Belangstellenden lezen A. APPLEBAUM, *Goelag. Een geschiedenis*, Amsterdam, 2003. Ter zijde, Applebaum, een journaliste die carrière maakte bij de Washington Post, kreeg voor dit werk de prestigieuze Pulitzer-prijs (april 2004).

Dankzij het overleg tussen de Sovjetoverheid uit het post-Stalin tijdperk en de Duitse bondskanselier dr. Konrad Adenauer, kwamen in 1955/1956 de nog in leven zijnde krijgsgevangenen vrij. Het waren hoofdzakelijk Duitsers maar ook talrijke landgenoten van wie sommigen wisten te vertellen dat in het *Lager* 5110/33 in Potma nog 4 "vergeten" Belgen hun straf uitzaten. Onder hen Geraardsbergenaar Julien De Galan. Dadelijk zette de zoekdienst van het Sint-Maartensfonds zich aan het werk. Via de Belgische ambassade in Moskou, kregen "de vier" Vlaamse kranten toegestuurd evenals een pak 78-toeren speelplaten met Vlaamse liederen. Hopelijk beschikten ze daar over een platendraaier... Ze bleven echter opgesloten. Toen kwam de "Expo 58", de wereldtentoonstelling op de Heizel in Brussel. Daar werd de mogelijkheid aangegrepen om via volksvertegenwoordiger Louis Kiebooms en minister Raymond Scheyven een in het Russisch gesteld genadeverzoek te overhandigen aan president Worochilow van de Sovjetunie. Ook minister Paul-Henri Spaak³⁷ zette zich in voor de vrijlating. Maar de tijd staat niet stil. En er gingen nog eens 4 jaren voorbij. Maar dan kwam er plots schot in de zaak. Begin 1962 vertoefde Koningin Elisabeth in Moskou. Blijkbaar is ze ingegaan op een verzoek om te bemiddelen bij of via haar Russische relaties ten einde de vrijlating van de 4 te bekomen. Na afschuwelijke jaren in de goelag, kwam De Galan op 15 mei van datzelfde jaar vrij. Bij zijn aankomst in België werd hij

aangehouden. Hij tekende verzet aan tegen zijn veroordeling bij verstek. De doodstraf van destijds werd door het Brusselse krijgshof omgezet in 3 jaar hechtenis. Hij bleef evenwel niet aangehouden. Vermoedelijk was de rechtbank van mening dat het welletjes was geweest, gezien zijn langdurige gevangenschap bij de Russen. Hij ging vrijuit en vestigde zich in Duitsland, meer bepaald in het plaatsje Detmold waar hij een opleiding technisch tekenaar volgde. Hij trad er in het huwelijk en kreeg een zoon. Hij overleed na een langdurige ziekte op 6 november 1992 in het dorpje Brüntrup bij Detmold.³⁸

Fernand De Weerdt, geboren in Geraardsbergen op 13 maart 1926, was de zoon van aannemer Charles De Weerdt op wiens woning, op 15 mei 1945, een bomaanslag werd gepleegd³⁹. Amper 17 jaar oud, meldde hij zich als vrijwilliger voor het oostfront. Zijn motivatie wordt weerspiegeld in "*Fernand heeft Vlaanderen en de Kerk eer aangedaan*". Tot deze conclusie kwam Fernands oud-leraar René Daem in een brief de dato 20 april 1992 gericht aan "de vrouw en kinderen van mijn Vlaamse vriend Fernand"⁴⁰. Fernand behoorde zonder enige twijfel tot de groep idealisten "voor Outer en Heerd". In september 1943 zien we hem in Breslau⁴¹ waar een bataljon in opleiding van de Langemarck gekazerneerd was. Hij en zijn metgezellen bereikten Breslau "*na een spoorreisje van 8 dagen, op de minst luxueuze wijze, in goederenwagons en zelfs geen stropijl-*

Fernand De Weerdt

tje om onze ribben te beschermen tegen 't schokken en daveren'", weet Fernand te vertellen in een van zijn brieven. Ook het reusachtige oefenkamp Milowitz kent hij op zijn duimpje. Het eigenlijke stadje Milowitz (Milovice) was niet veel zaaks, een plekje van nauwelijks een voorschoot groot. Een kerkje, een bioscoop, enkele cafeetjes en een voetbalveldje. Dat was het zo ongeveer. En de lokale bevolking, de Tsjechen? Deze toonden zich niet als de beste maatjes! Op z'n eentje een luchtje scheppen buiten, was beslist geen goed idee, alleszins niet zodra de duisternis inviel. Af en toe ontstonden relletjes. Dit was bijvoorbeeld het geval wanneer een van de mannen zich wat te familiair aanstelde met een plaatselijke schone. Er gaapte een brede kloof, eigenlijk

37. Louis Kiebooms (1903-1992) vertoefde van 1941 tot 1945 als gedeporteerde in het concentratiekamp van Sachsenhausen. Hij overleefde deze verschrikking. Na de oorlog trad hij in de politiek en werd burgemeester van Wilrijk. Van 1946 tot 1968 zetelde hij als kamerlid voor de Christelijke Volkspartij (CVP). Hij zette zich in voor het verzachten van de wetgeving op het vlak van de epuratie en was een vurig pleitbezorger voor amnestie voor collaboratiedelicten. Raymond Scheyven (1911-1987) was lid van de Parti Social Chrétien (PSC). Meermaals werd hij minister en voor het eerst in 1958 toen hij het departement Economische Zaken onder zijn bevoegdheid kreeg. Paul Henri Spaak (1899-1972) zetelde als volksvertegenwoordiger voor de Parti Socialiste Belge (PSB) en was van 1936 tot 1966 bijna ononderbroken minister van Buitenlandse Zaken.
38. *Berkenkruis*, jg. XXVIII, 1981, nr. 9, p. 1. en nr. 12, p. 3-8: *Vlamingen in de Gulag. Herinneringen van Willy Helsen aan z'n 12 jaar Russisch concentratiekamp van 5 maart 1944 tot 19 augustus 1955.* - jg. XXIX, 1982, nr. 1, p. 7, op. cit., 2de vervolg. - jg. XXIX, 1982, nr. 3, op. cit., 4de vervolg, p. 7 - jg. XXXII, 1985, nr. 4, p. 24: *Vlaamse krijgsgevangenen in Russische kampen + fotokopie bladzijde uit jaargang 1992 (?)*: Wij gedenken Julien De Galan. - *Huldeboek 2, 50 jaar Sint-Maartensfonds, 1951-2001*, Atwerpen, 2001, p.51.
39. M. VAN TRIMPONT, *In de nasleep van de 2de Wereldoorlog. Bomaanslagen in Geraardsbergen (mei-december1945)*, in *Gerardimontium*, 2014, nr. 253, p. 3-10.

— 2 —

ALGEMEEN BESTUUR DER GEVANGENISSEN

Vergunning tot invrijheidstelling

Naam en voornamen : *De Weerd*
Fernand Lucien Ernest

Geboorteplaats : *Geraardsbergen*

Burgerlijke stand : *ongetrouwd*

Beroep : *Student*

Laatste woonplaats : *Geraardsbergen, Narmelaten
straat 44.*

Veroordeeling : Datum : *17 April 1946*

Oorzaken : *Wapendracht tegen België en
zijn bondgenoten - vijandelijke politiek.*

Opgelegde straffen : *3 jaar gevang. - heropzetting
161 dagen (N.B. 20.4.1946 nr. 47)*

Afgelegde gevangenzitting : *514 dagen*

Datum der eindelijke invrijheidstelling : *10 en 11 april
juni 1947*

Handteekening des dragers,
De Weerd

was het een muur van haat tussen de Tsjechen en de soldaten van de Duitse strijdkrachten. Fernand maakte na zijn opleiding in Milowitz, de gevechten mee in Zjytomyr waarvan een flitsverslag eerder in deze bijdrage. En verder het bloedbad in Jampol en vermoedelijk ook het treffen in Narwa. Vervolgens werd hij, waarschijnlijk voor verdere opleiding, gestuurd naar het 20. SS. Art. Aus. u. Ers. (20ste SS opleidings- en trainingsregiment van de artillerie), waar hij op 3 februari 1945 nog was wat blijkt uit een notitie van zijn hand op de rugzijde van een foto genomen door een beroepsfotograaf uit het plaatsje Komotau in Sudetenland, thans Tsjechië.

Begin mei 1945 belandde hij in Britse krijgsgevangenschap. Na te zijn uitgeleverd aan België, werd hij door de Belgische krijgsraad op 17 april 1946 veroordeeld tot 3 jaar gevangenschap en werd hij levenslang ontzet uit zijn burgerrechten. Op 22 juni 1947 kwam hij, na 514 dagen zitten, voorwaardelijk vrij "onder voogdij" en op 31 januari 1949 werd de levenslange ontzetting uit de burgerrechten gereduceerd tot 10 jaar, dit bij vonnis van de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde.

Op 9 april 1975 kwam Fernand bij een verkeersongeval om het leven. Net als zijn vader runde hij een bouwbedrijf in zijn geboortestad.

Hij was getrouwd met Maria (Mimi) Borremans met wie hij acht kinderen kreeg.⁴²

Fernand Duffeleer, geboren in Geraardsbergen op 13 oktober 1922. Nam dienst bij het NSKK en vertrok in 1941 naar Rusland. Na de oorlog werd hij op 11 maart 1946 door de krijgsraad te Gent levenslang ontzet uit zijn burgerrechten en veroordeeld tot een gevangenisstraf van 4 jaar maar kwam vlug vrij, om gezondheidsredenen. Bij vonnis de dato 2 februari 1949 werd de duur van beroving van de burgerrechten, door de rechtbank van eerste aanleg te Oudenaarde gereduceerd tot 5 jaar.⁴³

Ernest (Nest) Osselaer(e) is geboren in Iddergem op 31 juli 1914 maar woonde in Geraardsbergen, Edingsestraat (thans Weverijstraat). Als dienstplichtige was hij onderofficier in het Belgisch leger met de rang van sergeant in het 2de Linierregiment (infanterie).

In het voorjaar van 1941 nam hij dienst in de Standarte Nordwest waar hij was ingedeeld bij de 8ste compagnie. In november van hetzelfde jaar vervoegde hij het Vlaams Legioen. Hij had er de rang van korporaal. Later, bij de Langemarck waar hij ook onder de naam Ossel en Van Ossel vermeld wordt⁴⁴, zien we hem inmiddels bevorderd tot *Untersturmführer* [onderluitenant]. Hij voerde er het bevel over de 4de compagnie infanterie. Op 27 juli 1944 werd hij zwaar gewond bij de gevechten in Narwa. Het kostte heel wat moeite om hem in veiligheid te brengen. Waarschijnlijk hebben de opgelopen letsels zijn gevechtsgeschiktheid aangetast want na zijn herstel werd hij ordonnansofficier bij de staf van het 27ste artillerieregiment.

40. Privéarchief H. De Weerd.

41. Breslau = het huidige Wroclaw in Polen.

42. Privéarchief H. De Weerd, *De kleine schriftjes en brieven van Fernand De Weerd*. Wat de 12 brieven betreft, het gaat om de briefwisseling in de periode juli 1947 – maart 1948 tussen Fernand en priester René Daem, zijn oud-leraar.

43. Belgisch Staatsblad, jg. 1946, p. 4816. - M. VAN TRIMPONT, *Losse terugblikken...*, op. cit., p. 37.

44. Osselaere wordt 'Ossel' genoemd in *Vlamingen aan het Oostfront, dl.2*, op. cit., p.111, 120, 165 en 'Van Ossel' in *Oostfronters. Hitlers SS-Legioen Vlaanderen*, op. cit., p. 179, 185. In het tijdschrift *Berkenkruis* evenals in het Belgisch Staatsblad waarvan referentiegegevens in volgende voetnoot, staat hij uitsluitend vermeld als 'Osselaere', evenals in *www.balsi.de, Die 6. SS-Freiwilligen-Sturmbrigade "Langemarck"*.

Ernst Osselaere

Geburtstag 31.07.1914

Geburtsort Iddergem

Land België

Quelle: J.P. Moore; T312-1635 S. 84

Einheiten

von (am)	bis	Einheit	Dienststellung/Funktion	Streitkraft
00.11.1941		SS-Freiwilligen-Legion Flandern		Waffen-SS ¹
05.08.1944		4./6. SS-Freiwilligen-Sturmbrigade "Langemarck"	Führer	Waffen-SS ¹
00.10.1944		Stab/SS-Artillerie-Regiment 27	Ordonnanz-Offizier	Waffen-SS ¹

¹ lt. Meldung oder Hinweis

Beförderungen

am   **zum**

00.11.1941   SS-Sturmmann¹

05.08.1944   SS-Untersturmführer d.R.¹

¹ lt. Meldung oder Hinweis

Verwundungen

am   **Ort**   **Art**

05.08.1944

Staat van dienst van Ernest Osselaere, alias Ossel en Van Ossel, bij het Vlaams Legioen respectievelijk bij de Langemarck. Op het eerste gezicht scheidt dit document wat verwarring over de datum van zijn aanstelling tot onderluitenant en van zijn verwondingen opgelopen in Narwa. De datum van 5 augustus 1944 is deze waarop het document werd opgemaakt. {Bron : www.balsi.de, Die 6. SS-Freiwilligen-Sturmbrigade "Langemarck", geraadpleegd op 11 oktober 2014)}

****

den met de Oostmedaille en het *Sturmabzeichen*. Werd, voor lidmaatschap van de Waffen-SS, op 8 april 1948 door de krijgsraad in Gent bij verstek veroordeeld tot 3 jaar gevangenisstraf en tot verlies van zijn burgerrechten. Zou later in Brugge zijn gaan wonen (?).⁴⁷

Fernand Van Liefveringhe, geboren in Geraardsbergen op 31 juli 1923: Langemarck. Werd op 16 maart 1945 door de krijgsraad te Gent bij verstek - stond opgegeven als voortvluchtig - ter dood veroordeeld. Deze straf werd bij vonnis van 31 oktober 1946 op verzet tegen vonnis de dato 16 maart 1945, door de krijgsraad te Gent gereduceerd tot 4 jaar gevangenisstraf en tot ontzetting uit de burgerrechten.⁴⁸

Vermoedelijk doet deze bijdrage, net als de eerste, bij de alerte lezer meerdere vragen rijzen. In volgend nummer van ons tijdschrift verschijnt de derde en laatste bijdrage van dit artikel onder de titel "Epiloog". Daarin brengen we in een notendop duiding over enkele specifieke aspecten zoals de Duitse aanwezigheid in Geraardsbergen, de gewapende Belgische collaboratiegroepen en hun getalsterkte, de Waffen-SS versus Allgemeine SS, het Waals Legioen, de uiteenlopende strafmaten gehanteerd door de rechtbanken bij de bestraffing van de oostfronters. Ook brengen we een antwoord op de vraag wat deze jonge Vlamingen bezielden om naar het oostfront te gaan vechten. Wat gebeurde er met hen toen de oorlog voorbij was, enz..

Marc VAN TRIMPONT
mvtger@telenet.be

Osselaere werd onderscheiden met het *Eisernes Kreuz* II, de Oostmedaille, het *Sturmabzeichen* en het *Verwundeten-Abzeichen in Silber*. Na de oorlog werd hij zwaar veroordeeld onder meer voor zijn Waffen-SS-verleden van mei 1941 tot mei 1945. Bij arrest van 21 november 1947, in beroep tegen het vonnis geveld op 23 juni 1947 door de krijgsraad, kreeg hij van het krijgs-hof te Gent 15 jaar buitengewone hechtenis opgelegd. Bovendien werd hij gedegradeerd in het Belgisch leger en werden hem levenslang zijn burgerrechten ontnomen. In tegenstelling tot wat soms is beweerd, is Osselaere niet gesneuveld. Hij overleed in Grimbergen op 18 februari 2000.⁴⁵

Henri Stroobant, geboren in Geraardsbergen op 12 november 1921, nam dienst bij het NSKK in 1942. In 1940 was hij onder de wapens bij het 55ste Linieregiment wat als bezwarende omstandigheid gold op zijn proces na de oorlog. In beroep tegen het vonnis geveld op 29 juni 1945 door de krijgsraad te Gent, werd hij veroordeeld bij arrest van 30 oktober 1945 van het Krijgshof te Gent tot 12 jaar gewone hechtenis, tot militaire degradatie en tot verlies van burgerrechten⁴⁶.

Leon Vanden Berghe, geboren in Viane op 10 februari 1921. Werd vermist in Jampol (Oekraïne) op 4 maart 1944. Zijn moeder was afkomstig van Aken in Duitsland. Werd onderschei-

45. A. VAN ARENDONCK, *Vlamingen aan het Oostfront, dl.2*, op. cit., p. 120. - *Berkenkruis*, jg. XXVI, 1979, nr. 7/8, p. 21; jg. XXVII, 1980, nr. 3, p. 22, 23; jg. XXVIII, 1981, nr. 10, p. 30; jg. XXIX, 1982, nr. 5, p. 9. - Belgisch Staatsblad, jg. 1948, p. 1805. - Rouwbrief van Osselaere.

46. Belgisch Staatsblad, jg. 1945, p. 8608.

47. *Huldeboek 2, 50 jaar Sint-Maartensfonds, 1951-2001*, Antwerpen, 2001, p. 145. - *Berkenkruis*, jg. XXX, 1983, nr. 6, p. 43. - Gazette van Aelst, 22 juli 1948. - Register van geboorten Viane, 1921, akte nr. 8.

48. Belgisch Staatsblad, jg. 1945, p. 3489; jg. 1947, p. 2484.